

УДК 378.172

Радзівський Р.М.

ФУНКЦІОНАЛЬНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЯКІСНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ФАХІВЦЯ ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІДПОВІДНО ДО СПЕЦИФІКИ ОБ'ЄКТУ ОХОРОНИ

Стаття присвячена проблемі удосконалення професійної діяльності фахівців охоронних структур. Представлено аналіз спеціальної літератури в аспекті превенції наявних у охоронців спеціальних якостей, взаємозв'язок їх зі специфікою об'єктів. Установлено недостатність спеціальних наукових розробок, досліджень у цьому напрямку. На сьогодні є невизначеними та мало дослідженими: оптимальна кількість якісних характеристик, їх відбір за ефективністю, взаємозалежність, функціональна диференціація до типових і не типових охоронних об'єктів та цілеспрямований розвиток. Тим паче, існує багато випадків, коли правоохоронець не завжди приймає правильне рішення щодо охорони об'єктів, що, у свою чергу, призводить до настання негативних наслідків, як для суб'єктів, так і об'єктів охоронної діяльності. Крім наведених та інших аспектів це є загальною проблемою підготовки фахівців з охоронної діяльності.

Вперше, розроблено науково-обґрунтований підхід досягнення ефективності підготовки фахівців охоронної діяльності на основі суб'єктно-особистісного розвитку якісних характеристик у прив'язці до специфіки об'єктів (суб'єктів) охорони з функціональним розподілом цілеспрямованого розвитку якостей.

Ключові слова: об'єкт, охоронна діяльність, ранжування, фахівець з охоронної діяльності, якісні характеристики.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Розвиток суспільства потребує удосконалення усіх сфер життєдіяльності людини, у тому числі в області охоронної діяльності. Фахівець охоронної діяльності завжди був затребуваний в різні часи. У суспільстві є постійний запит на професійного охоронця, який би відповідав високим критеріям якостей спеціаліста. Від цього залежить порядок на підприємстві (об'єкті), що опосередковано впливає на його прибуток. Він є відповідальним за все, що знаходиться на об'єкті, пересування, носієм таємності, інформації тощо.

Війна на сході країни значно підвищила криміногенну обстановку в державі. Статистика свідчить про непоодинокі випадки, коли під час виконання своїх обов'язків охоронці об'єктів ставали жертвою нападу злочинців. Також фіксуються непоодинокі випадки цілеспрямованого проникнення та порушення режиму об'єкту. Наскільки готовий охоронець до захисту та охорони об'єктів? Якими якісними характеристиками він повинен володіти, щоб протистояти цим викликам?

На сьогоднішній день, як показує практика, недосконалість навчання та розвитку цілеспрямованих якісних характеристик при підготовці фахівців охоронної діяльності, а також відсутність підходів у формуванні сукупності вмінь та навичок, є основним причинним зв'язком проблеми підготовки фахівців охоронної діяльності.

Специфіці охоронної діяльності присвячені роботи багатьох авторів – фахівців, вчених з різних наукових галузей та практиків: В. Бабіков, О. Болотов, В. Власюк, М. Зубко, О. Кириченко, В. Колеснік, В. Крутов, А. Марашук, В. Настратін, В. Пліско, Ж. Половнікова, В. Штучний та інші.

Разом з тим, проблема ранжування, класифікації, функціональною диференціацією якісних характеристик охоронця відповідно до типових й не типових об'єктів, та їх цілеспрямованим розвитком ними не достатньо розглядалися.

Недосконалість практики та розпорошення теоретичних викладень, невизначеність диференційованого підходу до формування й розвитку якостей відповідно до специфіки об'єкту надають значущості й актуальності вибраної теми дослідження.

Різноманітність об'єктів потребує виборчого підходу до розвитку якісних характеристик фахівця охоронної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підбір матеріалів наукових праць, публікацій, присвячених охоронній діяльності з метою проведення системного аналізу показав, що їх кількість не так велика з точки зору педагогічної спрямованості досліджень і в цьому питанні серйозної уваги не надавалось. Наявність багатьох робіт опосередковано стосувалось охоронної діяльності.

Так, вітчизняний вчений М. Зубок до охоронної діяльності відносить комплекс організаційних та спеціальних заходів спрямованих на обмеження доступу до об'єктів, захист їх територій, споруд від

протиправних посягань [3]. Увага в основному приділялась технічним засобам, візуальному спостереженню і своєчасному реагуванню на випадок правопорушення режиму об'єктів.

У наукових працях О. Власюка, О. Кириченка, В. Крутова, В. Ліпкана, А. Марашука та інших увага приділяється дослідженню специфіки організації та здійснення охоронної діяльності, спрямованої на захист економічних інтересів суб'єктів господарської діяльності. В основному рекомендації надавались профілактиці та випереджальним діям згідно отриманої інформації.

Деякі праці таких фахівців як: В. Бабікова, В. Колесніка, І. Моторного, В. Хваткова, присвячені визначенню окремих аспектів забезпечення фізичної безпеки активів підприємств через здійснення охоронної діяльності з урахуванням складності об'єктів, що охороняються; розв'язанню проблем щодо здійснення окремих суб'єктів охоронної діяльності. Їх роботи дещо співпадають з напрямом теми наших досліджень [1, 4].

Дослідник Д. Лісовий розуміє готовність через формування професійно психологічної стійкості [7]. Автор передбачає попереднє формування необхідних особистісних якостей від найнижчого до найвишого рівня фахівця, за результатами якого відбувається формування стійкої якості. Однак, автор не розглядає підбір і зв'язок якісних характеристик, їх пріоритетність, тому формування якості може мати довгий розпорошений процес.

Професор В. Пліско у свої працях акцент ставив на розвиток якісних характеристик у поєднанні зі знаннями відносно сприйняття їх середовища, окремо в умовах екстремальних ситуаціях [9].

Вчений і фахівець Ж. Половнікова розглядала особистісні характеристики зі створенням 84 прикметників у довільному порядку з метою утворення послідовності, не надаючи при цьому переваг тій чи іншій сфері особистісних рис [10]. Дослідження було спрямоване на виявлення ключових характеристик вольового акту зі смисловим і рефлекторним наповненням.

В. Крутецький вважає, що істотною особливістю особистісних здібностей є зв'язок з конкретним видом діяльності [6]. Саме завдяки відмінностям у відповідній діяльності особистості та проведеному порівняльному аналізу діяльності людей, фахівців вважають здібними до відповідної галузі, та таких, які явно не здатні до даної діяльності, дають змогу визначити і їх здібності.

Таким чином, проведений аналіз публікацій, наукових розробок відомих фахівців, вчених, практиків показав, що в основному їх дослідження стосовно визначення якісних характеристик, проводились без прив'язки до охорони об'єктів. Сукупність якостей, що є необхідними для охоронної діяльності – не розглядалися. Тим паче, не проводилося їх ранжування за пріоритетами, класифікування з урахуванням диференційованого підходу відповідно до специфіки об'єкт (суб'єкта) охорони. Тому, проведення дослідження може мати наукову новизну з урахування кореляційних підходів розвитку якісних характеристик.

Мета роботи – теоретично обґрунтувати зміст функціонального розподілу пріоритетних якісних характеристик фахівця з охоронної діяльності відповідно до специфіки охорони об'єктів та надати методичний концепт їх розвитку.

Відповідно до поставленої мети визначено основні **завдання дослідження**:

1. Провести аналіз літературних джерел стосовно висвітлення та вивчення проблеми якості підготовки фахівців з охоронної діяльності, уточнити та окреслити сутність якісних характеристик, пов'язаних з охороною об'єктів (суб'єктів).

2. Визначити з точки зору важливості за допомогою методу експертних оцінок, кластерного аналізу пріоритетність, потенціал ефективності якісних характеристик та їх ієрархічність.

Виклад основного матеріалу досліджень. Проведений аналіз різних джерел та відповідних результатів досліджень спеціалістів, їх рекомендацій у галузі охоронної діяльності дозволив виокремити об'єднаний ряд якостей охоронця, необхідних для виконання функціональних обов'язків.

Особистісно-професійними якостями охоронця є: 1. цілеспрямованість, 2. рішучість, 3. Дисциплінованість, 4. самовладання, 5. ініціативність, 6. сміливість, 7. реакція, 8. орієнтування, 9. витривалість, 10. чесність, 11. конфіденційність, 12. толерантність, 13. висока моральність, 14. зосередженість, 15. емоційний контроль, 16. інтуїція, 17. старанність, 18. відповідальність, 19. стійкість, 20. здатність аналізувати та прогнозувати великий обсяг інформації, 21. швидкість.

Відповідно до цього можна констатувати, що вказані якості, якими повинен бути наділений фахівець охоронної діяльності, змальовують його у більшій мірі, як ідеальний еталон, фахівцем, яким він повинен бути. Зрозуміло, що мати всі названі якості або їх розвинути не можливо не тільки звичайній людині, але й підготовленій з досвідом особистості. Тому, виникло питання їх ранжування за пріоритетністю, важливістю з подальшим визначенням ефективності для виконання службових обов'язків, цілеспрямованого розвитку якісних характеристик, що надасть змогу використовувати дані при прийомі на роботу, розробки навчальної програми та в процесі професійного вдосконалення.

Для досягнення цієї мети використовувався метод експертних оцінок, де ступінь узгодженості думки експертів визначалась за допомогою коефіцієнта конкордації. Експертиза вважалась здійсненою в тому випадку, якщо $W \geq 0,8$. З метою підвищення ступеня узгодженості думок експертів використовувався "метод Дельти".

Даний спосіб передбачає зменшення числа експертів за рахунок відкидання крайніх думок до того моменту, поки не буде досягнуто зворотного критерію, тобто $W=0,8$.

Аналіз думок експертів вказав на істотні розбіжності в оцінці якісних характеристик, якими повинен володіти фахівець охоронної діяльності. Перш за все, що необхідно відмітити в їх думці – це значна кількість для одного фахівця, а також вони вказують на ряд якостей, які ототожнюються з іншими якостями. Показники говорять про те, що представлені експерти (з числа фахівців охоронної діяльності, практики) мають різний кваліфікаційний рівень, практичний досвід і працювали в різних умовах режиму, ситуаціях, обстановці. У результаті експертних оцінок кожному з них визначено місце. Показником останнього місця за набраними балами визначено як – (- 100%). У результаті якісні характеристики поділилися на дві підгрупи, пріоритетними із них виявлено ті, що набрали до – 50%, менш пріоритетні, вище – (- 50%). (Рис 1.). Таким чином, умовно пріоритетними є одинадцять якостей.

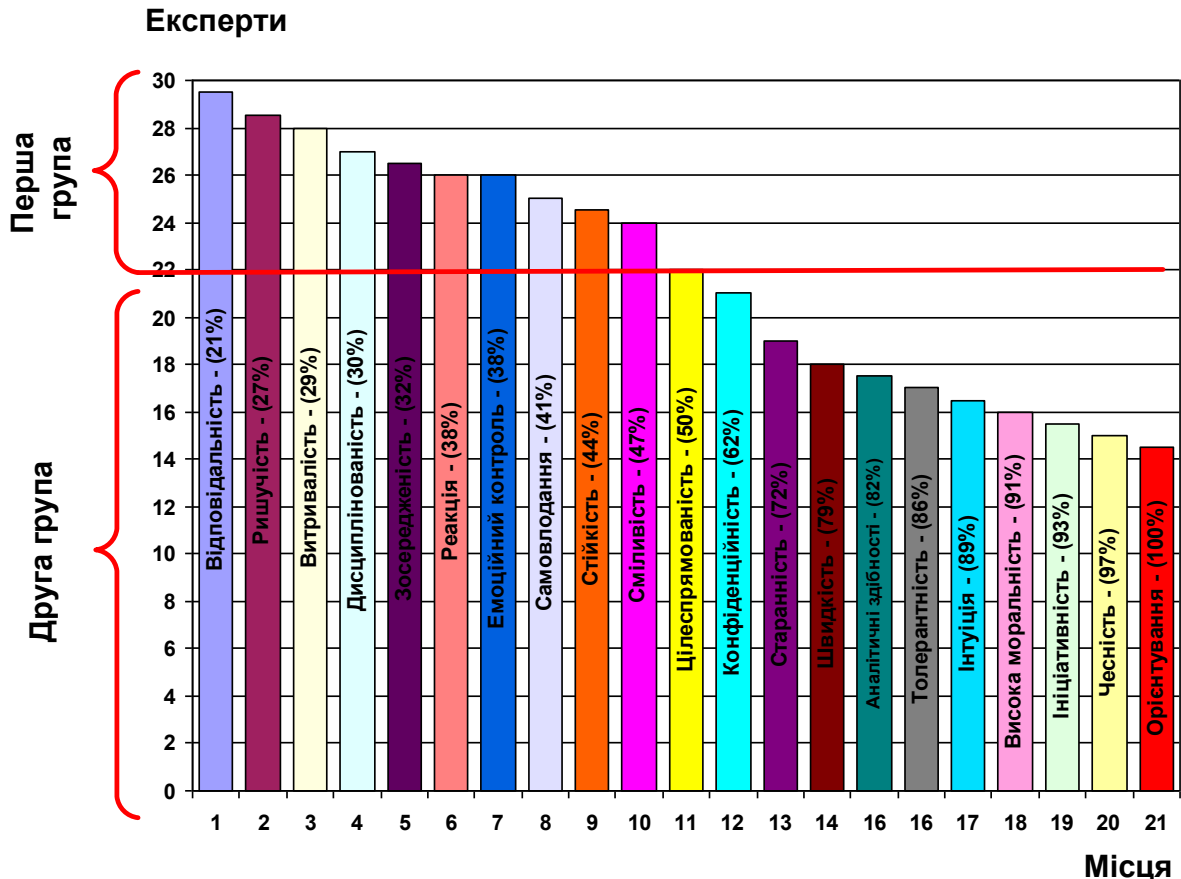

Рис. 1. Результати розподілу якісних характеристик відповідно експертної оцінки

Якісні характеристики були розподілені на ті, що слід використовувати із застосуванням методичних прийомів, розвивати і вдосконалювати і ті, що набуваються через виховний процес. При втіленні методики розвитку якісних характеристик під час підготовки слід враховувати функціональні критерії: когнітивний компонент (сформованість знань); діяльнісно-поведінковий компонент (стан реалізації набутих знань); результативний компонент – сформованість на стан розвитку якісних характеристик. Розвиток якостей слід розглядати в динаміці перцептивних та вербальних функцій.

Між тим, виділені якісні характеристики за місцем їх значення не надають повної інформації щодо потенційної ефективності кожної з них. В умовах, коли частково відсутня інформація про структурну особливість, використовувався метод кластерного аналізу. На ту ж саму кількість якісних характеристик охоронця було проведено тестування за традиційними методиками. З початку увагу було приділено пріоритетним за визначенням місцем значення якості. Участь в анкетуванні брали фахівці охоронної діяльності. Згідно їх відповідей виставлялися бали. Потім кількість набраних балів розглядалось у співвідношенні з місцем значення якості за експертної оцінки (оцінка якості за двома показниками). У разі якщо відстань середніх показників незначна, то якість за рангом має вищу ступінь.

Для того, щоб прив'язати визначені якості за рангом до об'єкту (суб'єкту) охоронної діяльності, виникла необхідність у згрупуванні самих об'єктів (суб'єктів) за типовими ознаками з метою визначення їх специфіки для розподілу необхідних для охоронця якісних характеристик. У результаті охоронні

об'єкти були розподілені на автономні (площа 100-500 м.кв.) з належними ознаками, в тому числі, які відносяться до ризикових; суміжні охоронні об'єкти (вбудовані в загальну структуру будинку – площа до 200 м.кв.); будинків (комплекс будинків) з особливим режимом охорони з різною кількістю проходів, рубежів охорони та лісопарковою зоною охорони. Кожні об'єкти були зі своїми загальними і ризиковими ознаками.

Об'єкти та суб'єкти характеризуються певною невизначеністю, хаотичністю, інфраструктурою, оснащеністю, площею територій, режимом, складністю зв'язків та управління, конфліктністю. На відміну від комбінаційних угруповань, кластерний аналіз здійснює розбивку на групи з обліком усіх ознак одночасно. Усі ознаки одночасно беруть участь у групуванні, тобто вони враховуються одночасно при віднесенні об'єкту до тієї чи іншої групи. При цьому, як правило, не зазначені чіткі межі кожної групи, а також невідомо заздалегідь, скільки груп доцільно виділити в досліджуваній сукупності.

Для цього використовували: відбір вибірки для кластеризації, визначення множини ознак, за якими оцінюватимуться об'єкти вибірки; обчислення значень тієї або іншої міри схожості між об'єктами; застосування методу кластерного аналізу для створення груп схожих об'єктів. На основі чого була розроблена методика кластерного групування, адаптована до охоронної діяльності. Важливим моментом є застосування вибору простору.

Таким чином, було проведено тестування серед фахівців охоронної діяльності щодо визначення групування об'єктів за основними ознаками.

На основі загальної кількості ознак об'єктів була складена таблиця з подальшим тестуванням фахівців охоронної діяльності. У результаті опитування складена таблиця схожих об'єктів за ознаками. Декілька об'єктів пов'язуються разом як типові, а інші як нетипові зі своєю специфікою. Згідно наявності або кількості ризикових ознак об'єкта розроблялася диференційована програма розподілу розвитку якісних характеристик фахівця охоронної діяльності.

Висновок. У роботі теоретично узагальнено і запропоновано новий підхід до вирішення актуальної проблеми розвитку якісних характеристик фахівців охоронної діяльності.

Основними засадами дослідження виступив категоріально – аспектний аналіз процесу розвитку кількісних характеристик охоронців й одержаний результат засвідчив, що загальний безсистемний розвиток якостей охоронців не забезпечує необхідну ефективність з охорони об'єктів та власної безпеки.

На основі використаних методів експертних оцінок, кластерних та кореляційних аналізів, систематизовані та упорядковані кількісні характеристики якостей фахівців охоронної діяльності. Це дозволило провести функціональний їх розподіл відповідно специфіки об'єктів (суб'єктів) за інфраструктурою, оснащенням, площі території, режиму тощо. Якості структуровані за ієрархічним принципом на основі визначення потенціалу ефективності.

Для полегшення розробки різнобічних, цілеспрямованих методик підготовки охоронців кількісні характеристики якостей згруповані та взаємопов'язані між собою з урахуванням специфіки об'єкту. Дані дозволяють упорядкувати навчальні програми з акцентом уваги на більш важливі значимі якості.

Використані джерела

1. Баби́ков В.Г. "ЧОП от создания до успеха: Справочное пособие". М., НОУ ШО "Баярд", 2005 г.
2. Болотов О. О. Принцип індивідуалізації спеціальної фізичної підготовки майбутніх співробітників спецпідрозділів охорони / О. О. Болотов // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Вип. 54. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання і спорт : збірник. – Чернігів : ЧДПУ, 2008. – № 54. – С. 65–70.
3. Зубок М.І. Охорона та охоронна діяльність: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М.І. Зубок. – К.: КНТЕУ, 2006. – 172 с.
4. Колесник В. В. Введение в рынок ценных бумаг / В. В. Колесник. – К. : А.Л.Д., 1995. – 176 с.
5. Кириченко О.А. Управление финансово-экономической безопасностью: навч. посібник / [О.А. Кириченко, С.М. Лаптев, П.Я. Пригунов та ін.]. – К.: Дорадо-Друк, 2010. – 480.
6. Крутецкий В. А. Проблемы формирования и развития способностей // Вопросы психологии. – 1972. – №2. – С. 3-14.
7. Лісовий Д. В. Психологічна підготовка працівників міліції / Д. В. Лісовий // Професійне становлення особистості : матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції, 15 лютого 2013 р. м. Одеса. – Одеса : ОДУВС, 2013. – 217 с.
8. Линенко А. Ф. Теория и практика формирования готовности студентов педагогических вузов к профессиональной деятельности : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 ; 13.00.04 / Линенко Алла Францевна. – К., 1996. – 403 с.
9. Плиско В. И. Формирование готовности профессионала к деятельности в условиях, опасных для жизни : на материалах субъект-субъектной деятельности : Монография / В. И. Плиско. – К. : Наук. світ, 2002.– 304 с.

10. Половникова, Ж. Ю. Формирование психологической готовности сотрудников охраны к осуществлению профессиональной деятельности : дис. кандидата психол. наук / Половникова Ж. Ю. ; Университет внутренних дел. – Х., 1998.
11. Радзівський Р. М. Біомеханіка ситуативних рухів / Р. М. Радзівський // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – 2014. – Вип. 118(1). – С. 300-303.
12. Штучний В. В. Адміністративно-правові засади підготовки кадрів Управління державної охорони України / В. В. Штучний, Нац. акад. внутрішніх справ. – Київ : Б.в., 2015. – 18 с.

Radzievskii R.

FUNCTIONAL DIFFERENTIATION QUALITATIVE CHARACTERISTICS PROTECTION OF EXPERT ACCORDANING TO THE SPECIFIC OBJECT OF PROTECTION.

The article is devoted to the improvement of the professional activity of law enforcement agencies. The given analysis of literature in terms of prevention available to guard special qualities, their relationship with specific objects. Established that special scientific developments, research in this area is not sufficient. The optimal number of qualitative characteristics of their selection for efficiency, interdependence, functional differentiation typical and not typical security facilities targeted for development is not defined. Especially a lot of cases when law enforcement does not always make the right decision as to protection of objects, which as a result leads to negative consequences for both subjects and objects of security. Overall, apart from these and other issues is the problem of training of specialists in security activity.

In the first science-based approach designed to achieve efficiency of specialists training security activities based on subject – personal development quality characteristics in relation to the specific objects (subjects) protection of functional distribution of targeted development of properties.

Based on the analysis of scientific-methodical literature, the essence and content of research were opened, security specialist preparedness activities that are considered as an integrated unity of his personal and professional qualities. As a result integrated basic qualities were dedicated necessary for the effective discharge of their duties. Their number and dispersion exceed necessary balance to create effective methods of development of qualitative characteristics of the guard.

Established 21 quality personal quality guard. In essence they belong to different areas of development: psychological, physical, organizational, moral – ethical, humanitarian, cultural, economic and others. To organize the qualities of determination of their importance, ranking the method of expert evaluations. As a result, the graphical structuring was defined group of qualities with increased attention and a group of lesser meaning. These can be used in the development of methodology for law enforcement and for drawing up curricula differentiated approach and distribution volume of loads.

Key words: *object, security activities, ranging, specialist security activities, qualitative characteristics.*

Стаття надійшла до редакції 15.07.2016